

RO‘ZIMURODOVA Sohiba
O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi
2-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **MADAYEVA Mu‘tabarxon**
Arab tili va adabiyoti al-Azhar
kafedrasida katta o‘qituvchisi

XXI ASRDA CHET TILLARINI O‘RGANISHNING AHAMIYATI VA SAMARALI O‘QITISH USULLARI

ВАЖНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В XXI ВЕКЕ И ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ

THE IMPORTANCE OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES IN THE 21st CENTURY AND EFFECTIVE TEACHING METHODS

Annotatsiya: Ushbu maqolada til o‘rganishning bugungi kundagi ahamiyati va texnologiyalar asrida yoshlarga zamonaviy usul va metodlarni qo‘llagan holda chet tilini o‘rgatish haqida so‘z yuritiladi. Shuningdek, maqolada eng ommalashib borayotgan onlayn platformalar hamda ularning qanday imkoniyatlarga ega ekanligi haqida ham ma‘lumotlar keltirib o‘tildi. Shu bilan birga, yurtimizda so‘nggi yillarda til o‘rganishga qaratilgan e‘tiborning sezilarli darajada oshganligi bir nechta misollar orqali hikoya qilinadi.

Kalit so‘zlar: Chet tili, til bilish darajasini belgilovchi sertifikat, chet tilini o‘rganish va o‘rgatish, videoselekt, Hellotalk, Duolingo, FluentU, globalizatsiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается актуальность изучения языков в современном мире и обучение молодежи иностранным языкам с применением современных методов и технологий в эпоху цифровизации. Также приводится информация о наиболее популярных онлайн-платформах и их возможностях. Кроме того, в статье обсуждается значительный рост внимания к изучению иностранных языков в нашей стране за последние годы, приводятся конкретные примеры.

Ключевые слова: иностранный язык, сертификат, определяющий уровень владения языком, изучение и преподавание иностранных

языков, видеолекции, Hellotalk, Duolingo, FluentU, глобализация.

Annotation: This article discusses the importance of language learning in today's world and the teaching of foreign languages to young people using modern methods and technologies in the digital era. It also provides information about the most popular online platforms and their capabilities. Additionally, the article highlights the significant increase in attention to language learning in our country in recent years, supported by specific examples.

Keywords: foreign language, language proficiency certification, language learning and teaching, video lectures, Hellotalk, Duolingo, FluentU, globalization.

KIRISH

Hozirgi kunda jamiyatga nazar solsak, uning juda tez sur‘atlarda rivojlanayotganligi, har kuni yangidan yangi texnologiyalarning hayotimizga kirib kelayotganligiga guvoh bo‘lamiz. Bu esa siz-u bizni kun sayin taraqqiy etib borayotgan zamon bilan hamnafas bo‘lishga undaydi. Yer yuzi yaratilgandan beri insoniyat turli davrlarni boshidan o‘tkazdi. Kishilarning bir-birini qul qilib bozorlarda sotganidan tortib, ayollarning o‘qishiga ruxsat berilmaganligigacha tarix sahifalarida muhrlangan. Ammo hozirgi paytga kelib har bir insondan jamiyatda o‘z o‘rniga ega bo‘lishi, fikrlashi va dunyoqarashini kengaytirishi uchun o‘z ona tilidan tashqari kamida bitta chet tilini bilishi talab qilinmoqda. Hatto ko‘plab ish beruvchi xususiy tashkilotlar ishga olish jarayonida talabgordan oliy ta‘lim muassasasini tugatganligini tasdiqlovchi hujjatlaridan ko‘ra uning til bilish darajasini belgilovchi sertifikatini ustun qo‘yishayotganligi barchamizga birdek ma‘lum. Shu bois qaysi tarafga qaramaylik, hozirgi paytda jahon tillari qatoriga kirib ulgurgan rus, ingliz, arab, koreys, xitoy tillarini o‘rgatishga ixtisoslashtirilgan o‘quv markazlari hamda maktablarning ko‘payganligini ko‘ramiz. Bundan qariyb bir asr oldin yashagan ajdodlarimizning bu boradagi fikrlari esa til o‘rganishga bo‘lgan e‘tiborning ancha ilgari boshlanganligini ko‘rsatadi. Xususan, Abdulla Avloniy tilni o‘z asarlarida “xalqning yuragi va ruhi” deya ta‘riflagan edi [1].

O‘zbekistonning jahon bozoriga kirib borayotganligi va rivojlangan davlatlar bilan hamkorlik aloqalarini yo‘lga qo‘yayotganligi

yurtimizda chet tilini o'rganish va o'rgatishning hozirgi kunda ahamiyati ancha yuqori darajaga ko'tarilganligini ko'rsatadi. Davlatimiz rahbari 2021-yil 6-may kuni chet tillarini o'qitish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari yuzasidan o'tkazgan videoselektrda buni ta'kidlab: "Biz raqobatbardosh davlat qurishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'ygan ekanmiz, bundan buyon maktab, litsey, kollej va oliy o'quv yurti bitiruvchilari kamida 2 ta chet tilini mukammal bilishlari shart. Bu qat'iy talab har bir ta'lim muassasasi rahbari faoliyatining asosiy mezoniga aylanishi lozim", - degan.

ASOSIY QISM

Zamon talablarini hisobga olgan holda mamlakatimizda so'nggi yillarda yoshlarning chet tilini bilish darajasini oshirishga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirilganligini qonunchilik hujjatlari va atrofimizdagi islohotlarda ko'rishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xorijiy tillarni o'rganishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qaroriga muvofiq Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish agentligining budjetdan tashqari jamg'armasiga Xalq ta'limi vazirligiga Xalq ta'limi sohasidagi islohotlarga ko'maklashish jamg'armasi uchun ajratiladigan mablag'lar hisobidan bir martalik 15,0 mlrd so'm miqdoridagi moliyaviy ko'mak mablag'larini ajratish haqidagi taklifga rozilik berilishi bunga misoldir. Ushbu qarorga muvofiq, Jamg'armaga Davlat budjetidan ajratilgan mablag'lar dunyo bo'yicha samarali natija bergan metod va darsliklarni yurtimizdagi maktab, litsey hamda oliy ta'lim muassasalarida joriy etish, xorijiy davlatlarda chop etilgan adabiyotlarni xarid qilish, xorijiy tillarni puxta o'zlashtirishga ko'maklashuvchi videorolik, o'yinlar yaratish va boshqa chet tillarini omma orasida yoyishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish uchun sarflanadi [6].

Bugungi kunda globalizatsiya va texnologiyalarning tez rivojlanishi til o'rganishni tobora muhim bo'lib borayotganligini ko'rsatadi. Chunki hozirgi paytda xorijiy universitetlarda ta'lim olish yoki xalqaro ilmiy tadqiqotlarda ishtirok etish uchun ko'pincha xalqaro til, xususan, ingliz tilini bilish talab etiladi. Taniqli nemis tadqiqotchisi T.Bastianning ta'kidlashicha, chet tilini o'rganish

insonning intellektual imkoniyatlarini oshiradi va miya faoliyatini faollashtiradi. The Times Higher Education tashkilotining 2024-yil uchun dunyodagi top universitetlar reytingida kuchli 10 talikni AQSH (7 ta) va Buyuk Britaniya (3 ta) oliygohlari egallaganligi ham fikrimizning isbotidir. Aksariyat ilmiy tadqiqotlar va maqolalar ham ingliz tilida yozilgan va bu ilmiy rivojlanish uchun chet tilini o'rganishni shart qilib qo'yadi. Bularga qo'shimcha sifatida shuni aytishimiz mumkinki, ingliz tilida yozilgan maqolalar dunyo miqyosidagi ilmiy axborotning 70 foizini tashkil qiladi [3]. Albatta, har bir inson o'z dunyoqarashini kengaytirishni, turli xalqlarning madaniyati va urf-odatlarini o'rganishni hamda ularning tarixi bilan yaqindan tanishishni istaydi. Shunday boy tarix va o'ziga xos an'analarga ega xalqlardan biri rus millati bo'lib, ularning ona tilisi XX asr o'rtalarida jahon tili sifatida tan olingan. Rus tili bugungi kunda dunyoda tarqalishi bo'yicha uchinchi o'rinda turadi.

Bu tilni jahonning yuzdan ortiq mamlakatlarida o'rganishadi. Uni chet tili sifatida dunyo aholisining har sakkizinchi kishisi o'rganadi"[7]. Fors ko'rfazi, Hind okeani, Arab dengizi, Qizil dengiz, O'rta Yer dengizi, Atlantika okeani sohillariga joylashgan, Osiyo qit'asining janubi g'arbiy, Afrika qit'asining shimoliy mintaqalarini egallagan, aholisining umumiy soni 250 milliondan ortadigan 20ta mustaqil davlatning rasmiy tili bo'lgan arab tili ham hozirgi kunda eng ommalashgan tillar sirasiga kiradi. Bu tilda muloqot qilish esa bizga islom tarixini chuqurroq o'rganish va tahlil qilish, o'ziga xos turmush tarziga ega badaviy arablar hayoti bilan yaqindan tanishish hamda o'z davrida eng yuqori cho'qqilarga chiqqan arab adabiyotining nozik durdonalaridan bahramand bo'lish imkonini beradi [2]. Shu bois nafaqat turizm, balki xalqaro kompaniyalar, IT, tibbiyot, adabiyot kabi sohalarda ham til bilish zarur omil sifatida qaralmoqda. Globallashtirish jarayoni xalqaro iqtisodiy va siyosiy hamkorlikni jadallashtirganligi sababli, ingliz tili xalqaro biznesning asosiy tili sifatida tan olingan bo'lsa, xitoy, nemis va fransuz tillariga bo'lgan qiziqish ham yildan yilga ortib bormoqda. Chunki ayni damda zamonaviy innovatsiyalar hamda ishlab chiqarishning katta qismiga yuqorida nomi zikr etilgan tillarda so'zlashuvchi davlatlarda homiylik qilmoqdalar. Yurtimizdan yetishib chiqqan olim A. Jo'rayev o'z tadqiqotida shunday yozadi: "Chet

tillarini bilish nafaqat iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytiradi, balki xorijiy investorlar bilan samarali hamkorlik qilishga xizmat qiladi” [4]. Abdulla Avloniy “Til o‘rganish orqali inson o‘zini va boshqa madaniyatlarni anglaydi”, - degan fikrlari orqali qanchalik haqiqatni aytganligini kundan kunga jamiyatda til bilish zaruriy omilga aylanib borayotganligi misolida ham ko‘rishimiz mumkin [1].

Yer yuzidagi aksariyat davlatlarning rasmiy tili bo‘lib, aholining katta qismi tomonidan so‘zlashiladigan til tabiiy ravishda jahon tillaridan biriga aylanadi. Bunday tilni o‘rganishni istagan har bir kishi esa samarali metodikalar va qo‘llanmalarga ehtiyoj sezadi. Shu sababli, tilshunos olimlar zamon talablariga javob beradigan, til o‘rganishni osonlashtiruvchi usullarni ishlab chiqmoqda. Bugungi kunda esa o‘quvchilarga chet tilini o‘rgatishda ularning yoshi va qiziqishlari ham muhim omillardan biri sifatida e‘tiborga olinmoqda. Olimlar tomonidan bolaning jismoniy va psixik kamoloti quyidagi davrlarga bo‘linadi:

Go‘daklik davri (0-1 yosh);
Bog‘chagacha bo‘lgan yosh davri (1-3 yosh);
Maktabgacha bo‘lgan yosh davri (3-7 yosh);
Kichik maktab yoshdagi o‘quvchilar (7-11, 12 yosh);

O‘rta va katta maktab yoshidagi o‘quvchilar (12-17 yosh) [5].

Maktabgacha ta’lim muassasasidagi bolalarga ham o‘zlarining yoshlariga va ruhiyatlariga mos bo‘lgan o‘qitish metodikalari orqali chet tillarini o‘rgatish jarayonlari ancha oldin o‘z samarasini bergan. Darslarni turli o‘yinlar, zamonaviy usullar orqali tashkil qilish o‘quvchining tilni tezroq o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Har bir til o‘rganuvchi kishi eng avvalo intizomli bo‘lishi kerak. Chunki tilni o‘zlashtirish uchun insondan tug‘ma qobiliyat talab etilmaydi, balki doimiy ravishda mehnat va harakat bo‘lishining o‘zi yetarlidir. Hozirgi paytda ko‘plab o‘quvchilarning yo‘l qo‘yadigan xatolaridan biri ularning diqqatini faqat grammatik qoidalarni o‘rganishga qaratishi va lug‘at yodlash uchun soatlab vaqt sarflashidir. Inson bir tilni o‘rganar ekan butun hayot tarzini o‘sha tilga hamohang tarzda olib borishi kerak. Shu bois, chet tilini o‘rganishda tabiiy til muhitini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu usul o‘quvchilarga tilni

real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi va ularning muloqotga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

Til muhitini shakllantirishda xorijiy o‘qituvchilar bilan mashg‘ulotlar olib borish juda foydalidir, chunki bu tilni ona tiliga tayanmasdan bevosita o‘rganish imkonini beradi. Ingliz tilini o‘rganmoqchi bo‘lgan kishi ushbu tilga oid audio materiallarni tinglash, video va multfilmlar tomosha qilish orqali ma’lumotlarning muayyan qismini sensor xotirasida saqlab qoladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bunday tabiiy usul soatlab lug‘at yodlashdan ko‘ra ancha samaraliroq.

Bundan tashqari, chet tilida ravon va to‘g‘ri so‘zlashni istagan shaxslar o‘z qiziqishlariga mos materiallardan foydalanishga moyil bo‘lib, til o‘rganish jarayonida his-tuyg‘ulariga e‘tibor qaratadilar. Bu esa ijobiy hissiyotlar orqali o‘rganish samaradorligini oshiradi va tilni tezroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Zero, ko‘tarinki kayfiyat, o‘ziga ishonch tuyg‘usi ravon va dadil so‘zlashni ta’minlovchi omillardir [7].

Hozirda til o‘rgatuvchi onlayn platformalar va dasturlar juda keng tarqaldi. Ulardan eng ommalashganlari sifatida Hellotalk, FluentU, Duolingo kabilarni misol sifatida keltirishimiz mumkin.

Duolingo dasturini yuklab olgan foydalanuvchilarning umumiy soni butun dunyo bo‘yicha 500 mln. ga yetadi. Uning afzallik tomoni shundaki, unda har bir ishtirokchi ball to‘plashi va yangi bosqichga o‘tish uchun dastur tomonidan belgilangan vazifalarni bajarishi kerak bo‘ladi.

Hellotalk asosan to‘g‘ri muloqot qilish ko‘nikmalarini oshirishga qaratilgan ilova bo‘lib, u orqali o‘rganmoqchi bo‘lgan tilingizda so‘zlashuvchi insonlar bilan muloqot qilishingiz, o‘zaro ovozli va videoxabarlar orqali suhbatlashishingiz mumkin.

FluentU- bu til o‘rganishni videolar orqali o‘rganmoqchi bo‘lganlar uchun juda foydali dastur. U musiqiy kliplar, yangiliklar, suhbatlar va film trailerlari orqali tilni o‘rgatishga mo‘ljallangan.

Yuqorida sanab o‘tilgan online platformalar juda keng tarqalgan va ular mustaqil shug‘ullanish orqali til o‘rganishni istaganlar uchun ishlab chiqilgan. Ammo olimlar o‘rganuvchining yoshi va fikrlash qobiliyatidan kelib chiqib turli metodlar ustida ham izlanishlar olib bormoqdalar. Xususan, ko‘plab o‘quvchilarda o‘z samarasini bergan usullardan biri bu kommunikativ yondashuvdir.

Ushbu metod talabalarni faol suhbatga jalb qiladi va ularni o'z fikrlarini ifoda etishga o'rgatadi. Bu usul muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishi va o'quvchilarni tilni amaliy qo'llashga o'rgatishi bilan boshqa metodlardan ajralib turadi. Til o'rganishda kommunikativ yondashuvning samarali ekanligi mahalliy tajribalar orqali ham isbotlangan.

Xuddi shunday samarali metodlar qatoriga differensiyalashgan o'qitish usulini ham kiritish mumkin. Ushbu yondashuv o'quvchilarning individual xususiyatlari va o'ziga xos qobiliyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan bo'lib, uning asosiy maqsadi har bir til o'rganuvchi bilan individual ishlashdir. Bu usul dars jarayonini o'quvchining qiziqishlariga mos keladigan materiallar asosida tashkil etishga yordam berib, til o'zlashtirish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, XXI asrda til o'rganish va o'rgatish jarayonlari butun dunyoda sezilarli darajada o'zgarib, yangicha yondashuvlar asosida rivojlanmoqda. Texnologiyalarning jadal rivojlanishi, kommunikatsiya vositalarining kengayishi va globalizatsiya ta'sirida til o'rganish jarayoni endilikda faqat lug'at yodlash va grammatik qoidalarini o'zlashtirish bilan cheklanib qolmaydi. Aksincha, u o'quvchilarga samarali muloqot qilish, turli madaniyatlarni anglash va globallashtirish jamiyatda erkin faoliyat yuritish imkoniyatini beradi.

Til o'rgatish jarayonining samaradorligi zamonaviy pedagogik yondashuvlarga, innovatsion metod va usullarning qo'llanishiga bog'liq. Yurtimizning ko'plab ta'lim muassasalarida chet tilini o'rgatishda zamonaviy texnologiyalar an'anaviy ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirilgan holda qo'llanilmoqda. Bu esa ta'lim sifatining oshishiga hamda til o'zlashtirish jarayonining tezlashishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Bugungi kunda har qanday sohaning mutaxassisi bo'lish uchun inson, avvalo, o'z ona tilini mukammal bilishi, shuningdek, rivojlanayotgan mamlakatlarda keng qo'llaniladigan tillarda muloqot qila olish ko'nikmalarini shakllantirishi zarur. Bu esa nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki jamiyat taraqqiyotiga ham bevosita ta'sir qiladi.

Bir tilni puxta egallagan inson ushbu tilda so'zlashuvchilarning madaniyati va tarixini chuqurroq o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa o'z xalqiga yangi bilimlarni yetkazish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va ilmiy-tarixiy tadqiqotlarni kengaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'zbekiston, 1913.
2. Arab tili [Matn]: darslik / A.Abdujabborov. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
3. Elseiver. Global Scientific Literature Analysis, 2021.
4. Jo'rayev A. Globallashtirish va til o'rganish. – Toshkent: Ma'rifat, 2020.
5. Mirqosimova M. Umumiy pedagogika. – Toshkent: "Ilm-ziyo-zakovat", 2021.
6. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 20.01.2022-y., 09/22/34/0048-son; 20.10.2022-y., 09/22/612/0949-son.
7. Абсаломов А. Рус тилини ўрганишнинг энг самарали усуллари. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2020.